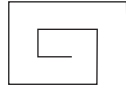

RELIGIE & FILOSOFIE

GER GROOT

Wee het nieuwe proletariaat

Donald Trump lonkt 'naar de gunst van de minder hoogopgeleide, minder goed verdienende blanken die hun positie al jaren zien verslechteren', zo stelde Amerika-correspondent Bas den Hond afgelopen zaterdag in deze krant vast. Naar hen aan wie 'een toekomst voor zichzelf en hun kinderen, zoals ze zich die altijd voorstelden, is ontglipt'.

Het zijn de achterblijvers van de samenleving, die als enige westerse bevolkingsgroep de afgelopen decennia hun levensverwachting hebben zien dalen. Zelfmoord, drugsgebruik en alcoholisme zijn daarvan de belangrijkste oorzaken. Dat hebben ze aan zichzelf te danken, natuurlijk: een reden temeer voor de verachting die hen vanuit de samenleving en haar massamedia ten deel valt.

Aan de onderkant van de maatschappij groeit het aantal uitvallers dat zich hardnekkig weigert te schikken naar wat het land als geheel als vooruitgang viert. Op sleutelposities zitten steeds meer van hun rechtstreekse rivalen: zwarten en latino's. En de cultuur ademt almaar doordringender de waarden van mensen met een hoge opleiding, aldus Den Hond. Nette, verstandige, geïnformeerde en tolerante waarden, zoals die waaraan ook ikzelf graag hecht.

Maar ergens in mij rommelt de twijfel. Bij alle te-rechte vreugde over zoveel morele vooruitgang klinkt in de weldenkende samenleving soms ook een akelig soort wraakzucht door. Ik hoor het in de modieuze geworden triomfkreet 'Wen er maar aan', die in feite betekent: 'Wat je ook wilt of doet, je verandert er geen jota aan. Wie ben jij om te denken dat jouw stem nog telt?'

Ik heb die woorden ook zelf gebruikt. Want ik behoor tot de triomferende hoogopgeleiden met een lachende toekomst voor hun kinderen. Alleen mijn slechte geweten brengt me af en toe van het rechte pad. Want hoe móet dat dan met al die verliezers, die wij met enig genoegen in de stront laten zakken? Des te liever, zo vrees ik soms, omdat onze eigen deugd er nóg fraaier bij afsteekt.

Nee, het zijn geen mooie taferelen aan de onderkant van de samenleving. Niet in de VS en – zij het minder aanstootgevend – ook niet in Europa. Maar dat waren ze ook niet bij het proletariaat, al dan niet in lompen, van de 18de en 19de eeuw. Hogarth portretteerde het in 1751, aan het begin van de industriële revolutie, al in zijn prent 'Gin Lane': een titel die niets aan de fantasie overlaat. Bij het einde van de klassieke industriële revolutie dat wij nu meemaken, is het niet anders.

Het zou na Hogarth nog ruim een eeuw duren voor-

Hoe móet dat dan met al die verliezers, die wij met enig genoegen in de stront laten zakken?

dat de sociale beweging die verloedering wist te bezweten met kiesrecht, arbeidswetten en volksverheffing. Dat zullen de voorvechters daarvan ook toen vaak met toegeknepen neus hebben gedaan. Er is niets 'romantisch' aan de onderklasse. Maar sommigen kozen ervoor hun eigen goede smaak te bruuskeren en de onwelriekende massa niet alleen maar te verachten.

In het progressieve geweten van vandaag mis ik soms die hoekige compassie. Het schurkt liever aan tegen het triumfalisme van de nieuwe opkomende klassen – wier successen hun van harte zijn gegund. Maar soms stoor ik mij aan de bijna onhoorbare rancune jegens wie werkelijk knock-out op de grond liggen en die in hun verdwazing nogal eens weerzinwekkende taal uitslaan.

Misschien heeft elke samenleving haar zondeboeken nodig, zoals de Frans-Amerikaanse denker René Girard heeft beweerd. Anders dan hij verwachtte heeft de christelijke beschaving daaraan weinig veranderd en dit soort volk is er de ideale belichaming van. Voor hen geldt nog altijd de harde Romeinse oorlogswet: *Vae victis*, wee de overwonnenen.

ALTRUIÏSME De Australische bio-ethicus Peter Singer vindt dat we de wereld moeten verbeteren op een effectievere manier. Rijke hedgefonds-jongens pikten zijn boodschap op.

interview Marc van Dijk

Goeddoen met het hoogste rendement

Stel, zegt Peter Singer in een bomvolle theaterzaal in Gent. "Je loopt door het park en je hoort iets in de vijver plonzen. Je haast je er naartoe en ziet een kind in het water spartelen. Het is aan het verdrinken. Er is niemand anders in de buurt. Zou je in de vijver springen om het kind te redden?"

"Ja, natuurlijk moet ik dat kind redden, zullen de meeste mensen antwoorden. Wie dat kind laat verdrinken, handelt immoreel."

Dan maakt Singer de situatie nog iets specifiek. "Er is geen risico dat je zelf zult verdrinken. De vijver is ondiep, als volwassene kan je erin staan. Daar ben je van op de hoogte. Maar de reddingsactie brengt wél kosten met zich mee: je hebt je mooiste kleren aan en je duurste schoenen."

"Nou en?", zullen de meeste mensen zeggen. 'Die kleren en die schoenen doen er niet toe, het gaat hier om een mensenleven!'"

Op dat moment heeft Singer zijn publiek waar hij het wil hebben. Want als je dit beaamt, waarom accepteer je dan dat er in ontwikkelingslanden dagelijks kinderen overlijden zonder dat je ingrijpt, terwijl hun dood met jouw hulp voorkomen had kunnen worden?

De casus is typerend voor het werk van de beroemde, bijna zeventigjarige professor, hoogleraar bio-ethiek aan Princeton University. Als utilist streeft hij naar het minimaliseren van de hoeveelheid ellende in de wereld en het maximaliseren van de hoeveelheid van wat goed is. Met een ijzeren logica komt hij tot radicale conclusies, die je dwingen tot het heroverwegen van je morele keuzes, of eigenlijk: tot handelen. Dat is tenminste de bedoeling.

Zoals hij zelf zegt: "Natuurlijk zijn er verschillen tussen dit voorbeeld en de werkelijkheid. Waar ik kom, vraag ik mensen om die aan te dragen. Maar nog nooit heb ik iemand een verschil horen noemen dat moreel relevant is."

Geroutineerd maar nauwgezet gaat hij zelf alvast de belangrijkste mogelijke tegenwerpingen af. De fysieke afstand? Waarom zou die er toe doen,

plaats en tijd veranderen niets aan de waarde van een mensenleven. De onbekendheid? Je kent dat kind in de vijver ook niet. En het feit dat jij bij de vijver in dat park ooggetuige bent – dat je op de hoogte bent, terwijl je die andere stervende kinderen niet ziet? Ook daar kunnen we ons volgens Singer in deze tijd niet achter verschuilen. We krijgen het te horen en te zien, we weten heel goed wat er gebeurt, of we kunnen het weten.

Het publiek komt niet met andere tegenwerpingen. Kritiek hoor je pas na afloop, misschien een vorm van Vlaamse beleefdheid. De filosoof die met zijn boek 'Animal Liberation' (1975) een belangrijke inspiratie was voor de dierenrechtenbeweging en een morele onderbouwing bood voor veganisme en vegetarisme, wordt hier ogenschijnlijk op handen gedragen. Gent draagt met trots uit per inwoner de meeste vegetarische restaurants van Europa te hebben en de progressiefste stad van België te zijn.

Als gevraagd wordt hoeveel mensen in de zaal vegetariër zijn (ook dat is volgens Singer simpelweg ieders ethische plicht), gaat een kwart van de handen omhoog. Het is een grotendeels jong publiek van filosofiestudenten en andere hogeropgeleiden, die Singers werk uit de jaren zeventig nu herontdekken en vertalen naar concrete daden.

Effectieve altruïsten

"Ik ben er blij verrast over", zegt Singer eerder op de dag, in een gesprek met *Trouw*. "Bepaalde dingen die ik jaren geleden geschreven heb, worden nu ondersteund door meer wetenschappelijke gegevens én ze worden meer als een gids gebruikt voor concrete actie."

'Effective Altruism' heet de nieuwste beweging die onlosmakelijk met Singers werk verbonden is.

Want als je eenmaal hebt erkend dat mensen die honger lijden, arm zijn of doodgaan aan geneesbare en bestrijdbare ziektes net als het verdrinkende kind in de vijver geholpen dienen te worden, is de volgende vraag: hoe dan? De beweging van effectieve altruïsten gaat er in navolging van Singer vanuit dat je dit moet doen door je persoonlijk in te zetten voor, of geld te doneren aan de meest effectieve goede doelen.

Dat klinkt als een open deur. Wie gaat er nou een niet-effectief goed doel steunen?

Singer: "Wás het maar een open deur! 70 procent van de Amerikanen stelt geen enkele vraag over de effectiviteit van de goede doelen die ze steunen. En daar zijn de Amerikanen niet uitzonderlijk in. Mensen steunen een goed doel uit gewoonte, of door een indringende advertentie, of doordat vrienden hen erom vragen."

Wat is daar mis mee?

"Ik ben altijd geïnteresseerd geweest in het utilistische argument dat het voor het verbeteren van de wereld effectiever is om extreem arme mensen in ontwikkelingslanden te helpen dan arme mensen in je eigen rijke land. Dat heb ik voor het eerst gesteld in een artikel in 1972. Al was er toen geen wetenschappelijk onderzoek om dit mee te onderbouwen. Het leek mij gewoon evident. Als je 100 dollar geeft aan iemand die leeft van één dollar per dag in een ontwikkelingsland, heb je een betere daad verricht dan wanneer je 100 dollar geeft aan iemand die moet leven van 25 dollar per dag in een rijk land. Het verschil is: de één kan er vier dagen van leven, de ander drie maanden."

"Inmiddels zijn er onderzoeken die laten zien dat het ene goede doel meer dan honderd keer effectiever is dan het andere. Als je aan mensen vraagt of ze honderd keer zoveel willen doneren, dan zullen ze nee zeggen. Maar als je ze vraagt of ze met hetzelfde bedrag honderd keer zoveel effect willen genereren, dan willen ze daar best even over nadenken."

Hoe nauw bent u zelf betrokken bij 'Effective Altruism' als beweging?

"Het is niet mijn initiatief. Toby Ord is een van de sleutelfiguren in die beweging. Hij studeerde zo'n tien jaar geleden af als filosoof in Oxford. Hij nam toen contact met mij op en vertelde dat hij mede op basis van mijn werk een organisatie wilde beginnen die mensen zou stimuleren om 10 procent van hun inkomen af te staan aan de meest effectieve goede doelen. Of ik daar een praatje wilde komen houden. Dat heb ik gedaan."

"In dezelfde tijd begon een groepje

'Het gaat er om wat jij bereid bent met je rijkdom te doen.'
FOTO JIMMY KETS

BEWEGING OP BASIS VAN SINGERS WERK: EFFECTIVE ALTRUISM

De laatste boeken van Peter Singer, 'The Life You Can Save' (2009) en 'The Most Good You Can Do' (2015), thematiseren de vraag wat 'rijke westerlingen' verplicht zijn te doen voor het verbeteren van de wereld. Mede op basis van dit gedachtengoed is de beweging Effective Altruism ontstaan. Deze probeert tijd (vrijwilligerswerk) en geld te genereren voor goede doelen die op basis van onafhankelijk onderzoek het meest effectief zijn. De beweging begon in Engeland en de Verenigde Staten en verspreidt zich nu over de wereld.

hedegfund-jongens met het doen van onderzoek naar deze materie. Ze verdienen nogal veel geld, en ze wilden weten aan welk goed doel ze het beste konden doneren. Tot hun grote verbazing was daar nauwelijks onafhankelijk betrouwbaar onderzoek naar gedaan. Twee van hen zijn toen gestopt met hun werk, om een non-profit-organisatie op te richten die dat onderzoek kon gaan doen: Give Well. Dus zo ging het: mensen pikten het op en begonnen dingen te organiseren. Ik werd geen woordvoerder van de beweging, maar wel een soort..." Hij aarzelt en zegt dan, zo snel en nonchalant als hij kan: "Inspiratie."

Multimiljardair Bill Gates heeft u om advies gevraagd over zijn filantropie, hij prijst uw laatste boek aan. Duizelingwekkend rijke mensen voeren uw ideeën uit en gaan goede daden doen nadat ze eerst wellicht minder fraaie dingen hebben gedaan om zo rijk te worden. Maakt het voor u uit hoe

'70 procent van de Amerikanen stelt geen enkele vraag over de effectiviteit van de goede doelen die ze steunen'

mensen aan hun geld zijn gekomen?
"Wat is minder fraai? Ik heb een Windows-computer en ik vind hem een stuk beter dan een typemachine. Je moet wel precies weten waar je het over hebt. Ik heb er geen bezwaar tegen dat er kleine groepen superrijke of machtige mensen zijn. Dat is altijd zo geweest. Wat mij vooral interesseert, is wat ze met die rijkdom doen."

"Het gaat er om wat jij bereid bent met je rijkdom te doen. Want als je beseft dat jij veel meer hebt dan je nodig hebt, terwijl er mensen zijn die veel minder hebben dan ze nodig hebben, dan moet je in beweging komen. Al was het maar om een eindje op te schuiven in de juiste richting."

Wat is het grootste misverstand over het doen van goede daden?

"Dat je ook een ethisch leven kan leiden door enkel de negatieve geboden te gehoorzamen – niet doden, niet stelen, niet bedriegen, enzovoorts. Terwijl je ook een positieve verplichting hebt te-

genover de mensen die veel slechter af zijn dan jij."

Singer is een verklaard atheïst, die eerder onder andere een controversieel pro-abortus-boek schreef, en houdt nu een betoog waar menig dominee of pastoor van harte mee zou kunnen instemmen. Wijs je hem op het bijbelse karakter van zijn pleidooi om een tiende van je inkomen af te staan, dan haalt hij zijn schouders op. "In sommige aspecten komt het overeen, in sommige helemaal niet. Ik heb geen hiernamaals nodig voor een beloning, ik denk dat een ethisch leven in het hier en nu ook meer belonend en vervullend is. En trouwens: niet alle effectieve altruïsten zijn atheïsten. Ik ben dat wel, maar er zijn er ook die een religieuze motivatie hebben. Hoe dan ook: ik denk dat wij mensen wezens zijn die doelen nodig hebben. Lange tijd in onze evolutie was overleven en voortplanten uitdagend genoeg als doel. Nu dat voor ons zo eenvoudig is geworden, hebben we andere doelen nodig."